

Til værn for vort Rigsmaal

Taler

Sophus Bugge

Dato

28 november 1899

Sted

Eldorado, Kristiania

1 Den Reisning til Værn for vort Rigsmaal, som nu er vakt, er ikke rettet mod de Folkemaal, som lever paa Almuens Tunge rundt om i vore Landsbygder. Disse Folkemaal taler til os med lokkende Røster fra vort Barndomshjems Drøm og fra vor Ungdomsfærds Haab og Længsel.

5

Toner fra disse Folleemaal klinger igjen i vort Rigsmaal, siden Henrik Wergeland, siden Asbjørnsen og Moe lyttede til deres Tale. De skal klinge igjen deri, saa vort Sprog er i inderlig Samklang med Folkets Naturgrund.

10 Vi, som har levet blandt vore Bønder, vil med Agtelse erkjende og med Tale mindes, at en fra Fædrene nedarvet og til Erfaring støttet Livsvisdom, Hensynsfuldhed og Sindighed stærkt og dog stilfærdig træder frem i Bondens Sprog. Derfor skal Indflydelse fra Bondemaalene trykke et sundt og enkelt hjemligt Præg dybere og klarere i vort Skriftsprog.

15

Fra Bygdemaalenes Kildespring risler det og skal det atter og atter risle ind i vort Skriftsprog, saa dette forfriskes og styrkes.

20 Naar jeg slutter mig til deres Flok, som vil værne om vort Rigsmaal, saa mindes jeg Ivar Aasen med Taknemlighed for den nationale Gjerning, han udførte, da han først gav den dannede norske Almenhed Kundskab om Bondealmuens Sprog over det hele Land. Thi dette har kraftig virket med til, at den levende Vexelvirkning mellem de forskjellige Folkelag i vort Land er bleven gennemtrængende og alsidig.

25

Den skriftlige Fællesform for norske Dialekter, som først af Ivar Aasen er dannet, har baaret frem Sange og Digte af ham og af Vinje, af Garborg og af Blix, som Nordmænd i By og Bygd har faaet kjær, ligesom det nordtyske Folk med Kjærlighed omfatter Klaus Groths og Fritz Reuters plattyske Digting, og

dog hverken kan eller vil opgive sit høityske Skiftsprog.

Men for denne nydannede norske Skiftform, som skal kaldes det norske Landsmaal, gjøres der ganske andre Krav gjældende. De, som driver dette Maal
35 frem, lader os høre, at deres Maal har den første og største Ret i dette Land. Vort Maal, det almenfyldige Skriftsprog, og det Talesprog, hvortil det naturligt støtter sig, skal være unationalt, enda vi er fødte i Norge af norske Forældre, enda vi taler og skriver det Sprog, vi har lært af Far og Mor, det Sprog som forstaaes over det hele Land.

40

Ved slig Tale harmes vi og vi reiser os til Forsvar. Vi svarer Landsmaalets Mænd, at de lever i Drømme fra Oldtid og Middelalder, at de sætter Bogstaven høiere end Aanden, at de ikke har Syn og Sans for vor Nutids Historie og Virkeligheds-Liv, at de ikke kjender fra Grunden de Love, som raader for Sprogets Udvildning
45 og Livsvilkaar.

Det var ved Tale paa vort Maal, ved Skrifter i vort Skriftsprog, at Norges Frihed og Selvstændighed blev forberedt og fuldbragt, saavidt Tale og Skrift af Nordmænd kunde utvirke det. Hvor var det norske Landsmaal dengang?

50

Den Lov, som danner Grundlaget for Norges Ret som selvstændigt Rige, er skreven paa det almenfyldige norske Skriftsprog. Derfor kalder vi dette med fuld Ret det norske Rigsmaal.

55 Alligevel vover man at sige os, at Betegnelsen Rigsmaal er et uægte Varemærke, som skal fiffe op vort Skriftsprog. Dette siges af Mænd, som kalder sin nylavede Skriftsprogform for det norske Landsmaal, enda det hverken er Maalet her i Landet eller Maalet paa Landet her i Norge, men bare et Maal i Landet. Et Maal, som ingensteds tales uden af enkelte Maalkunstnere. Et Maal, som ikke
60 bare for Byfolk, men ogsaa vel at mærke for Bønderne i mange af de folkerigeste Landsbygder er uden Sammenligning vanskeligere at forstaa end vort sædvanlige Skriftsprog. Dette Landsmaal har levet og det lever endnu mest paa Papiret. Det kunde med større Ret kaldes det norske Papirmaal.

65 Naar dette nylavede Landsmaal skal have den første Ret her i Landet, saa grunder slig Paastand sig paa Sammenblanding af Nutidsforhold med de Forhold, som gjaldt her i Landet et halvt Aartusind tilbage.

70 Denne nylavede Skriftform, som ikke var kjendt før 1850, er bleven til under Indflydelse fra den forældede romantiske Opfatning, at den mest gammeldagse Sprogform skulde være i Livet den ypperste.

Den stemmer ikke overens med det Forhold, som fra umindelige Tider har fundet Sted mellem Maalene i Norges forskjellige Landsdele. Det vilde
75 theoretisk være mere berettiget at danne to skriftlige Fællesformer for de norske Folkemaal, en østnorsk og en vestnorsk. Derved kunde vi blive velsignet med tre Skriftsprog for dette Folk!

80 Landsmaalets Skriftform skaber en kunstig Kløft mellem Bymaal og Bondemaal, medens en Mangfoldighed af jævne Overgange fører i Virkeligheden over fra det ene til det andet.

Det nylavede Landsmaal drives frem ved den Indbildning, at det ikke skulde
85 være et selvstændigt Folk værdigt at have et Sprog, som stod et andet Folks Sprog saa nær, at det umiddelbart var forstaaeligt for dette andet Folk, som vort Sprog er det for de Danske.

Er Amerikanerne da kanske et mindre selvstændigt Folk, fordi deres Sprog
90 forstaaes i England?

Sligt Fællesskab giver tvertimod Udviklingen rigere Vext, Kulturen bredere Grund.

95 Som vort almindelige Skriftsprog har været det Sprog, som har givet det bestemmende Udtryk for vort Riges Selvstændighed, saa er det ogsaa det eneste nationale Udtryk for vor Nutidshistories Statsliv, for dens Lovgivning, for dens Videnskab.

100 Landsmaalets eneste Bidrag til vor Lovgivning har hidtil været «Log um sams Normaltid fyr Kongeriket Norig».

Det har været berettet, at denne Lov virkede i en stille Midnatstime, saa at Viserne paa Urene blev flyttede nogle Minuter, og at dens Virksomhed dermed
105 var afsluttet.

Men dette nylavede Maal kræver lige Ret i Lovgivningen i det Hele. Det

bebudes, at alle Love tillige skal udgives paa Landsmaalet, og at ogsaa
110 Landsmaalsformens Lovtekster skal have fuld Lovkraft.

Sligt kan kun vedtages, naar man ikke forstaar, at et Lovsprog kun fæstes
gjennem lange Tiders Samvirken af Erfaringer fra Rettens Udøvelse i Livet, af
Indflydelse fra tidligere, hjemlige og fremmede Lovbud og Retsregler, samt af
115 Videnskabens alt skarpere og skarpere Bestemmelse af de retslige Begreber og
deres Betegnelser.

Vedtagelsen af en hel Lovgivning paa Landsmaalet med fuld Lovkraft for disse
Tekster vil fremkalde Usikkerhed i Rettens Udøvelse, selv om man af Dommerne
120 vilde kræve særlig Prøve i Landsmaalet. Skal dette Experiment gjøres for at
Maalstræverne skal have den Glæde at være ikke under Loven men under Logji?
Logji - en Ordform som er fremmed for de fleste Bygder i vort Land.

Kravet paa lige Ret for de to Maal melder sig snart sagt overalt. Den nylavede
125 Skriftform trænger sig alt ind i Underofficerskolen. I Hær og paa Flaade kan der
dog vel ikke være Tale om lige Ret? Thi Gjennemførelsen af en saadan vilde jo
her kunne lede til, at der blev oprettet en egen Flaadestation med Landsmaal i
Kommandosprog og til at en Fløi af vor Hær blev ført paa det sædvanlige Sprog,
en anden paa Landsmaalet.

130
Nei! Vi vil ikke splittes i to Rigsmaal, i to Nationer, og det mindst paa en Tid,
da Krige og Fredskongresser, da Udtalelser af store Landes Statsmænd og
Eneherskere lige meget maa indprente os den jernhaarde Lære, at de store Folk
har Trang til at blive større, og at de smaa Folk staar i Fare for at blive mindre.

135
Jeg vilde aldrig kunne billige Kravet paa to Sprog med lige Ret i Norge; men jeg
vilde kunne finde et sligt Krav naturligt, hvis dets Opnaaelse var mulig. Det er
den ikke.

140 Den strider mod de Love, som med tvingende Kraft behersker Folkenes og
Sprogenes Udvildning.

Landsmaalsstrævet kan forsinke, forstyrre, forspilde vor endrægtige
Fremadskriden. Men alle, som med uhildet og klart Syn har seet paa Sprogenes
145 Liv og Vext, ved at Maalmændene aldrig vil naa sit Maal; at det nylavede
Landsmaal aldrig, saalænge Norge er et frit og selvstændigt Rige, ved Lovtvang

kan føres frem til at blive et Maal, som i Livet og i Virkeligheden faar lige Ret med vort Rigsmaal.

150

Dertil er vort Rigsmaal for mægtigt.

Naar jeg paastaar dette, tænker jeg ikke nærmest paa Sproget som Digternes og Kunstnernes Udtryk.

155

Men jeg beder Dem mindes, at vort Rigsmaal er det eneste naturlige Meddelelsesmiddel der, hvort vort arbejdende Folks Liv pulserer stærkest og rigest: i Handel og Sjøfart, i Fabrikdrift og Industri, i tekniske Forbedringer; i alle de Rørelser, hvorom Pressens mangestemmige Kor bærer Bud, endog til den fjerneste og usleste Vraa i vort Land.

160

Der klinger en Seierssang for vort Rigsmaal over hver Damper som stevner ind i den stille Fjord, over hvert Jernbanetog som sprænger sig Vei frem i den afstængte Dal.

165

Nationernes Historie lader sig ikke løsrive fra Formuens og Velstandens Udvilding.

Vort Rigsmaal er det Sprog, som her i Landet har sin Rod der, hvor de myldrende Tusinder i samlet Mængde i og ved Byerne vinder Rigdom for vort Land og vort Folk.

170

I dette Sprogs Krone suser stærke Aandepust, som vækker og maner Masserne.

Vi er et Folk. Vi vil være et Folk. Lad det ene Sprog, det som har været, som er, og som alene kan være vort Rigsmaal, samle os i Endrægtighed til Fremgang i alt godt.

175

Kilde

180

Lars Roar Langslet: I kamp for norsk kultur. Riksmålsbevegelsens historie gjennom 100 år. Riksmålsforbundet 1999, s. 405-408.

Emner

Innlegg, Målsak

URI

185

<https://www.virksommeord.no/tale/til-vaern-for-vort-rigsmaal>